

פרשת ואתחנן - נחמו

בפרשתנו מופיע ענין הנחלת התורה לדורות הבאים בכמה הקשרים.
בפרשה ראשונה של קריאת שמע מופיע הפסוק "ושננתם לבניך".

חז"ל דרשו "בניך" אלו התלמידים כמו שכותב רש"י. המלמד צריך לדאוג להביא את התלמיד לידיעת התורה והבנתה בצורה ברורה וכן שהדברים יקבעו בליבו. האלשיך מבאר: "בשום לב אל מלת 'ושננתם לבניך', ולא אמר 'ולמדתם'. יהיה הענין, כי בא ללמד דעת את כל חכם לב מלמד תורה לעמו ישראל, או חכמה ומוסר, יהיה זה כלל גדול בידם, כי הכנס דברי פיהם בלב שומעיהם כחצי גיבור שנונים לשמור ולעשות בכל לב ובכל נפש, ... כי אם יהיו הדברים היוצאים מפי המלמד תורה, או מוכיח במישור, מקרב לבו, כן מהלב נסעו ועד לב שומעיהם ילכו, כחצי גיבור שנונים, ושם ינוחו לשמור ולעשות בכל מאמצי כח וגו'".

המלמד מחויב לדאוג שיהיו הדברים אצלו בבחינת "על לבבך" ואז יצאו מהלב, אך לא פחות מחויב להבין בעצמו בצורה המיטבית והמעמיקה כתורה סדורה כמו שדרשו בגמ' קידושין דף ל ע"א: "תנו רבנן: ושננתם - שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד", ואז גם התלמידים יוכלו להגיע לדרגה דומה.

חובתנו ללמד לימוד המשאיר רושם בלתי נשכח נדרשת גם בחינוך הבנים, בקשר שבין האב לבנו. הפרשה מזכירה את החיוב לספר ביציאת מצרים (ו, כ - כא): "כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר ... וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם". בליל הסדר כל אב מעביר לבנו בצורה חוויתית את היציאה ממצרים וכמו שכתב הרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ז: "מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך, ... ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן". הסיפור המפורט מתוך הסיבה בצוותא בחוג המשפחה מטרתו לחבר בין הדורות ולהשאיר חותם בלב המאיר את כל השנה כולה ברושם "כאילו הוא יצא ממצרים", ועתה כולנו בני חורין.

לימוד התורה איננו רק לימוד המשאיר רושם ומקנה ידיעות בהירות וסדורות אלא אף מחייב זכירה, אסור לשכוח את אשר נלמד.

נדרשת זהירות מרובה על מנת שלא נשכח כפי שמוזכר במפורש בענין מעמד הר סיני המופיע בפרשתנו. (פרק ד פסוק ט - י): "רַק הִשְׁמַר לָךְ וְשָׁמַר נֶפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ. (י) וְאִם אֲשֶׁר עָמְדָתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּחַרְבֶּךָ" האלשיך מבאר גם שם: "'והודעתם", כי יהיה גדר הודעה בדבר, שיצדק לומר כי ידעו כי כן הוא. והוא כלל גדול כתוב אצלנו ... כי אם אומרם מוציאים מקרב לבו, מן הלב יצאו ואל לב שומעיו יכנסו. אך אם הוא מן השפה ולחוץ, גם באזן שומעיו לא יעשו רושם". את המעמד החשוב הזה צריך להנחיל לבנינו ולחנכם לאורו בעוצמה, לא רק כאמירה סתמית אלא הודעה משמעותית באופן שהדברים יזכרו היטב ויתיישבו בליבם של הבנים.

אמנם הפסוקים מדברים על זכירת מעמד הר סיני בו זכו כל נשמות ישראל לקבל את התורה מפי הקב"ה אך חז"ל למדו מכאן חובה כללית לזכירת התורה ואיסור לשכוח

אפילו פרט אחד מתלמוד תורתנו וכמו שכתב הכלי יקר : חז"ל (אבות ג י) למדו מכאן שהשוכח דבר אחד ממשנתו מתחייב בנפשו כי גורם לעצמו שגם ה' ישכחו כמו שנאמר (הושע ד ו) "ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני". הכלי יקר נותן לנו גם את הכלים איך לעמוד במשימה קשה זו: "עוד דרשו חז"ל (חגיגה ט ב) מן פסוק "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו" (מלאכי ג יח) שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. ושמעתי רמז לדבר "לא עבדו" ראשי תיבות שלו עולה מאה לומר שהלומד מאה פעמים עדיין נקרא "לא עבדו", "עובד אלהים לאשר" ראשי תיבות עולה מאה ואחד כי השונה פרקו מאה ואחד פעמים נקרא "עובד אלהים". וזו משלי לעשות רמז יקר מזה והוא כשתסתכל במלת "זכר" ובמלת "שכח" תמצא מספר מאה ואחד ביניהם, והרוצה לבטל השכחה יחזור על לימודו מאה ואחד פעמים ובהם יפחות מן מספר "שכח" מספר מאה ואחד וישאר מן "שכח" מלת "זכר" על כן מאז יהיה הדבר כמוס אצלו לזכרון לא ישכח עוד". הלומד מאה פעמים השקיע הרבה מאד אך עדיין לא הגיע לרמת "עובד אלוקים" הזוכה לכך שלימודו לא ישכח.

אין להסתפק בלימוד הראשוני גם אם נעשה בצורה חווייתית וחדר ללב, אלא חייבים לחזור ולשנן שוב ושוב ורק כך מתוך השילוב המנצח של מורים טובים המלמדים מכל הלב עם עבודה עצמית של חזרות מרובות הדברים יזכרו היטב ולא ישכחו.

כמובן, שתמיד יש גם צד שני למטבע. צריך גם לזכור שיש ערך בלימוד התורה באשר הוא ולא להתייאש מהשכחה שבו. ר' נחמן מושל משל נאה. הוא מספר על פועלים ששכרו אותם למלא חביות. החביות היו נקובות בתחתיתן והמים שהם מילאו היו נשפכים דרך החורים. היו בהם פועלים שהתייאשו. אמרו 'מה מועילה עבודתינו, הרי הכל נשפך'.. פקחים שבהם אמרו 'מה לנו בכך? הרי אנו נוטלים שכרנו לפי שעה'.

ר' נחמן מדגיש כי בכל מקרה לא לתת לייאוש מקום בנו. נתאמץ להיות מרתקים ומשננים אך נזכור שיש ערך ושכר גם על הלימוד כשלעצמו.

תקופת החופש הינה הפוגה שאין בה מסגרת לימודים קבועה וממילא עסוקים פחות בשינון ולימוד אך מטרתה למנוע מציאות של "תקפה עליו משנתו" הגורמת לשכחה. אם קובעים עיתים לתורה ומחוברים ללימוד גם בחופש כל פעילויות הנופש מצטרפות להעצמת התורה שנחזור ללימודה ביתר שאת ויתר עוז, ונוכל לזכרה ולדעתה ויהיו דברי התורה משוננים בפינו.

שבת נחמו שלום

שושנה נגר